

Tafellaken met bloempotmotieven in Turnhoutse kant Taxandriamuseum

Tafellakens, tafelkleden en tafellopers

Het gebruik van tafellakens is zeker al bekend in de middeleeuwen, getuigen daarvan de talrijke schilderijen en prenten van het Laatste Avondmaal. Bekend is het schilderij van Dirk Bouts uit de Sint-Pieterskerk in Leuven waar de apostelen aan een tafel zitten met een kort afhangend tafellaken. Het drieliuk is geschilderd omstreeks 1464. Dat het gebruik van een tafellaken ingeburgerd geraakte, ziet men op de Boerenbruiloft van Pieter Brueghel (1565). Hier bedekt het tafellaken nauwelijks het tafelblad. Men kan aannemen dat zeker op het platteland de tafel alleen bij grote gelegenheden gedekt werd. In de meeste herbergtaferelen ontbreken de tafellakens. Zeer spoedig worden tafellakens versierd. Het handschrift van Valerius Maximus (15de eeuw) vermeldt een stoof in een openbaar badhuis waarbij de eetplank waaraan de badende gasten eten, bedekt is met een lange tafelloper opgesmukt met kant. Met het veralgemenen van tafellakens geven boekjes over etiquette aan dat men zijn mond niet aan het tafellaken mocht vegen.

De Turnhoutse kantnijverheid

Kant was een belangrijk product in de Turnhoutse nijverheid. Dikwijls vulden de verdiensten van de kantwerksters het karige inkomen van het gezin aan.

Het vroegste spoor van de vervaardiging van kant dateert uit 1614-1615. Toen betaalde de rentmeester van de Prins van Oranje 36 pond en 9 stuivers aan vier begijntjes van het Turnhoutse begijnhof voor het geleverde *diversch spelwerk*. In de 17de en 18de eeuw bleef het vervaardigen van kant niet beperkt tot het begijnhof maar breidde zich uit in de stad. Dat de nijverheid belangrijk was, wordt aangetoond door de geschenken die de stad aan de vorsten gaf bij hun intrede. Naar gewoonte bood men hen waardevolle producten aan, typisch voor de regio. In Turnhout was dit kant, naast linnen en tijk.

Vanuit Turnhout verspreidde de kantnijverheid zich over het omliggende platteland. In de 19de en de eerste helft van de 20ste werkten tot 2000 meisjes of vrouwen aan het kantkussen. Het ambacht werd thuis aangeleerd of door meesteressen die een private kantschool hielden. De kinderen betaalden schoolgeld maar verdienden wel geld met de arbeid die ze in de kantschool leverden.

In de 19de en 20ste eeuw ontstonden enkele grote kantscholen zoals die van het Heilig Graf of de Modelkantschool die soms meer dan 300 leerlingen telden.

In Turnhout werden allerlei soorten kant vervaardigd, van de grofste voor de mutsen van de boerinnen tot de allerfriaiste die moesten dienen voor de kleding van voornamelijk dames of voor doopkleedjes. De meest bekende soorten die in Turnhout werden gemaakt, waren Mechelse (ijsgrond), Rijselse en Parijse grond, maar ook andere soorten kwamen aan bod. De flexibiliteit van de Turnhoutse kantwerksters en de vakkennis zorgden ervoor dat de kantnijverheid hier veel langer overleefde dan elders.

De kantkantoren

Bij de productie van kant speelden de factors (opkopers van kant) in het ancien régime en de kantkantoren in de 19de en 20ste eeuw een belangrijke rol. Zij gaven de opdrachten aan de kantwerksters, leverden de grondstoffen en de patronen. De bekwaamste werksters kregen de moeilijkste opdrachten. De factors bepaalden de prijs, kochten de kant op en verkochten ze aan fabrieken en groothandelaars in Brussel of Antwerpen. Op die manier verspreidde de Turnhoutse kant zich over de wereld zonder dat de wereld beseftte dat ze een luxeproduct uit Turnhout kocht.

In de 18de eeuw telde Turnhout een viertal kantkantoren. Dit aantal nam in de 19de eeuw toe tot een twaalfstal kantoren. Hun aantal liep juist voor de Eerste Wereldoorlog op tot vijftieng. Met de teloorgang van de nijverheid verdwenen ook de kantoren in de 20ste eeuw. In de laatste jaren waren vier kantoren belangrijk: A. Verwaest, La Campinoise, E. Dewit en Dierckx-van Pelt. Tot in de zestiger jaren van de 20ste eeuw waren de kantoren actief. Zo blijkt uit rekeningen dat voor het kantoor Dewit in 1963 nog meer dan 100 diverse kanten werden vervaardigd.

Tekst: Guido Landuyt, Maria Wouters

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Tafelkleed, ovaal, midden ingezet met batist, 19de eeuw
Speldengrond (Turnhoutse kant) met dubbel weerkerend bloempotmotief
86 cm/150 cm, breedte boord 20,50 cm/ 34,50 cm
aan de top 2 medaillons met bloempot 24,50 cm/32 cm
Kantkantoor A. Verwaest

Inventaris :

Taxandriamuseum – TRAM 41
Begijnenstraat 28, B-2300 Turnhout

Bibliografie:

H. DE KOK & E. VAN AUTENBOER red., *Turnhout Groei van een stad, Turnhout*, 1983, p. 233-235, 243, 477-478, 488-490
J.E. JANSEN, *De kantvervaardiging in Turnhout, Hare Geschiedenis en Bewerking*, in *Taxandria*, 1911, VIII, p. 119-181
F. SORBER, *Fanny Diercxsens en de kanthandel La Campinoise te Turnhout (1910-1940)*, in *Taxandria*, 1993, LXV, p. 11-25
F. SORBER, *La Campinoise, een Turnhouts Kantbedrijf in de 20ste eeuw*, in *Taxandria*, 2003, LXXV, p. 21-42
E. VAN AUTENBOER, *Kant te Turnhout*, in *Taxandria*, 1984, LVI, p. 7-83
E. VAN AUTENBOER, *Taxandria en de wondere wereld van de kant*, in *Taxandria*, 2003, LXXV, p. 9-20
E. VAN AUTENBOER, *De vroegste sporen van kant te Turnhout*, in *Taxandria*, 1996, LXVIII, p. 317-320
M. WOUTERS, *Het vrij kant Leerwerkhuys van Oosthoven (Oud-Turnhout) 1911-1940*, in *Taxandria*, 2003, LXXV, p. 43-72

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand)
Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41, Stadhuis - Erfgoedhuis, Grote Markt 1, 2300 Turnhout

Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Francis Stijnen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, 014 44 33 11

